ACC. N:R M. 13499 : 1-60.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland — Upptecknare: Alma Nilsson, Forsbult

Härad: Allbo — Berättare: Maria Hammarsgren

Socken: V. Torsås — Berättarens yrke: barnmorska

Uppteckningsår: 1955 — Född år 1834 i Härlunda

Barnets vård och uppfostran m. förskoleåldern.

s. 1-60. LuF 98.

Skriv endast på denna sida

A.-B. GRAHNS TR., LUND

ACC. N:R M. 13499:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
Luf 98
1

Barnets vård och fostran under förskole-
åldern.

Från V. Torsås socken Småland, tiden
räknas, där ej annorlunda angives här, från
1860 fram tills 1880–1890 talen.

Allmänt om övervakning och fostran.

Inom en jordbrukssocken som V.
Torsås är det omöjligt att i vad barnuppfostran
angår, tala om några särskilda stånd, ty inom
detta ämne och på detta område hade alla samma
metoder. Upptecknaren måste därför gå en
medelväg och hålla sig till de allmänna
gemensamma ståndens, d. v. s. rika bönder,
fattiga bönder och arrendatorer, torpare hantverkare,
knektar, Herrskap och deras tjänare
äro således ej medräknade här!

Ordet hoet-baen var okänt men
dessa som voro klädda i hoet kallades

ACC. N:R M. 13499:1a.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Berättaren. fru Marta Hammargren är
född Mårten Lutherdagen
den 10 nov 1834 i Härlanda, gården Siggaboda
hennes mor: Ingr Karen, född 1803 på samma gård, hennes moder dåsenast anflyttad
som nygift till Siggaboda omkring 1800.
från Tjureda socken vid Växjö. Dna dessa
säregna duktiga och begåvade kvinnor.
Om berättarinnan här, kan läsas vidare
i en biografi som vederlagd sänd
till landsarkivet i den första av de åre frågeliter som handlar om förlossnings- och barnavård. Berättarinnan var troligen
första examinerade barnmorskan. Läs
biografien — 6-7 blad. Upptecknarens
är dotter till berättarinnan, och född i Skatelöv socken 1875, på Huseby gamla järnbruk, där fadern var smed.

ACC. N:R M. 13499:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

2

småbarn. Den första delen användes blott
åt dessa. Denna livstid är en rock, som rockar
med isydda ärmar, knäpptes fram med
hakar och märmar (hyskor) eller knappar och
knapphål. Vanligen livstid tyget av enfärgat
hemvävt s.k. Värken (halvylle tyg) i enfärgade
fast både småpåbbarna bonnekestyg.
Plagget lika modell för begge könen.

Med småbarn menade man sådana som
har avvanda, fått sina mjölktänder,
kunde gå och springa något så när, och
i bästa fall voro rents-rena = (kunde säga
sin, när behov) och som kunde, i sällskap
med äldre syskon eller en lejd barn-a-gård
-ka, reda sig utan äldre persons ständiga
tillsyn. Dessa lärde sig snart nog, åtminst
-tone lästes, deltaga i de äldre barnens lekar.
Just i denna ålder 2—4 år grundlades

2

ACC. N:R M. 13499:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

uppbeggandet av deras uppfostran och denna var i regel lika hos de här uppräknade ständen. Omsånt om övervakning och fostran

Hvem d uppfattelsen om barnets fostran tillhör modern. Fanns åldre syskon var det deras — mindre användbara lott, att "se efter dem". Nu som de slupput att dagga, hjelpa och bära på dem samt stugans göra, skulle de istället lära att de ej skadade sig, samt vaga och förtrå dem. Någon slags hage för de — ensamma barnen förekom ej på 1860-1880 talen i stället än nu det ensamma barnet bändas med en liten (bänk) fast vid en soffkarm eller en lång stol, några plagg breddes ut på golvet kring denna, för att barnet ej skulle skada sig om det föll.

ACC. N:R M. 13499:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4

Vid barnsängen togs extra strängt barnets midja och koppel blev minst en aln långt så att barnet kunde gå runt stolen eller soffhörnan, med ett par oparliga leksaker t. ex en liten spånkorg och en horn- eller träskedar, kunde det åtadkomma lite döda tid, barnet vandes snart vid med dessa förhållanden och så länge det var mätt och torrt gick det till synes bra. Var modern ute på arbete måste han dock alltsom oftast springa fram till stugans fönster, och obemärkt av barnet, se in om allt var väl. Obs! Hade modern eller, som det nu var, istället gått in i stugan hade barnet genast börjat skrika. Ty det var just på moderns eller någon vuxens säkerhet han väntade som sin befriare.

Bönderna hade för oftast en tjäd barnagråbba på 8—9 år så de tackade ofta

4.

ACC. N:R M. 13499:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5

fängsla barnet, men torpare och andra fick
försöka (pröva) sig fram, ty de hade att om både
mat och betydliga penning som fordrades till
barnpigan. Obs. De flesta av deras löner ut-
gjorde dock ej mer än ett par hästar, eller
möjligen en ko allt för året.

Mest besvär var det med bara ett barn,
men även med 2-3 småbarn måste alla
vassa och spetsiga föremål bara vål undan-
gömda, elden i spisen vål släckt O. s. b.

Ja, de flesta föräldrar lärde — och
framför att förmana de barnen hur de skulle
tillegna sig folk-a-fosor (folkvett) och även
på denna tid fanns det bestämda regler
om vad ett barn kunde få, eller icke få gö-
ra, som t. ex. Ti men inte röra, fråga men
inte begära, tiga när vuxet folk talar,
akta sig för elden, inte dra katten i

5

ACC. N:R M. 13499:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

rumpan, inte skita ner sig, inte slabba (spel-
la) o.s.v. Peta näsan samt riva sig i rösen
(stjärten) var också förbjudet, framför allt för
småbarnen inte räcka "den lille" där sådana
=spädbarn fanns. Allt detta utfördes dock ofta
av småbarnen utan efterräkningar, trots
det gamla ordspråket: "Bröt midjan medan de
är grön, så följer han både dugelig och skön,
Ja när barnet säger ja vill ha —
lärde svaret bli: "Den vilja är mors lag.
eller den vilja sitter i riset, det si au (det)
då sitter vid taket o.s.v.

Beteende mot de äldre.

I detta fall kan man
säga att det gamla ordspråket talas sanning
som säger att: "Barn äro mest efter föredöme
än efter förmaning: När barnet förmanades
att vara snäll mot mor- eller far-mor,

ACC. N:R M. 13499:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7

henna-stu-ba-a-nen (hen = den andra stugans
= nabbens) barn, men säg hur ser modern
var mot dessa, eller hörde par eller mor små-
sa den gamla, tog barnet oftast efter, och gjor-
de likadant, när barnet såg moderns hårda
min, mot den eller, så lade också barnet
— redan vid spådd ålder — sitt lilla ansikte i
hårda rynkor, glodde svart och ej sällan
slog med sin hand på den kind som moder-
n bad barnet klappa grannt. Ett an-
nat ordspråk säger: små grytor har också
öron, ja, hörde barnet bara på samtalet
i föräldrarnas råt att den som närmade
sig ej var tåld i familjen, så lärde
det sig mer efter dessa grundan efter de
många orden an hur det borde vara i sig.
Var det nu i stället så att barnet såg
hur arga var småa vid farmor och

ACC. N:R M. 13499:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8

hur mor — vid mattavlan (mat-bordet)
plockade om farmor, med de bästa bitar-
na, och de spruckna pärorna (= de möra
potatisarna som sprack i skalen) så sökte
barnet oftast hjälpa hon att vara
snäll mot den gamla, och bjöd henne till
en bit fläsk- eller annat.

Till Lar var fa-a och mo-ä (far och mor)
farmor, mormor osv. Som helt små de barn-
en möjligen det är föräldrar och gamla, men
fortast möjligt måste de lägga bort dem, för
att i stället säga hi eller kamske ?, dock inte
uttryckt på äldre. —— Ibland glömde
barnen ni-tilltal, titeln och blev då sträng
tillrättavisade. Upptecknarens äldste syst-
född 1859 vistades mycket hos mormor, och där
av modern förbjuden att dem kalla, därför
sade han ibland: mormor i stället för du och

B

ACC. N:R M. 13499:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Och då då ha'n som 3 åring — i morras sämkah
bar åt mes — aftonliu arbetsfolket, som berör lär
sade flickan: Ti morron hue stora soppe-hårte
gråhbåna gör, så uppfaeade ej morron
det nya fina tiuttalsordet, utan förklarade
vad lonet var vaset liu, då flickan förlor
dem — angående tiuelin at bevart han: "Hör
du inte att jag mor-mor-a-de dej?
Ja, det var inte lätt att uttala uppfaeda
tiuttalerna det och många barn lärde sig ej
denna konst förrn vid 4—5 års ålder men
därefter skämdes de mycket om de sade fel
och dvade — särskilt föräldrarna. De
främmande som möjligen hörde dessa dva-
a — nej, sade: tänk-a-na-me (ja tänker)
täcka dandiet (dåligt) patrade ha-an, den
ella den ha-a, han lätt (lätes) barnen dvara
sej.

Barnen från åren som 13—15 årig

9

ACC. N:R M. 13499:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10

aut'd dua gårdens arbetsfolk — då sådana fanns, det ansågs aldrig oartigt. förmodligen ville föräldrarna låta barnen förstå att: som barnens målsmän, stodo de så högt över den att broderskaps-titeln var omöjlig. mellan dem. Föräldrarna trodde sig i så fall aldrig kunna upprehålla respekt och värdnad.

Barnets benämning på övrig slakt var då som nu 1953 men man hade också en heders-titel för äldre och s.k. "bättre" män, utom bäst-en denna var gåffan (gredfar) detta var en mycke gammal fin titel som dock log ut mot 1890 talet.

Omhetsbetygelse. Ja, de mindre småbarnen fick sig, ej sällan, en smäll av modern, hur snorigt barnet än var. Ja, li'som lite äldre personer minnas jo att de/småbarn ända fram till 10–12 års

10

ACC. N:R M. 13499 : 11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

åldern voro så tydligt snoriga, jämt hängde
snoret ner mot munnen samt vanliga blod-
lo, det ena lite längre ner, än det andra.
Den som var "knack-el-mag-a-då"
(hade ont av kräkningar) trycte nå modern
mås-sade (tyste) åt snoriga barn, men detta
tycks ej beröra henne. Efter bad modern barnet
"gi' me en mås — ska kär ja änte må å' göra
då ska då (= förtsätta arbetet). Fadern däremot
hade — sällan sina de aldrig sådana ömhets-be-
tygelser. Möjligen kunde han ge en klapp,
men aldri en "kiss" — nej, ty det vore (tror
(det) vara olig) då å bara kvinnfolks
som ger mås-as. Obs! Att så gott som
alla barn "gick må dabb i dåsad) - nästan
varannan tvo — berättelsen, — på att de inga
kentiläden hade, utan var helt naturna, som
den lilla rundelkroppen, antingen de kräks

11.

ACC. N:R M. 13499:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

12

ovikning på det oblidkta steg- eller höhs-
gobret eller de sprang(ute. Trolig(en) blev o många
förkylda genan drag i den s.k. hängvag-
gan eller också hängat bleu, vilken ju på lika
sätt skuffades fram och åter, antagligen blev
denna s.k. "sd.u.v.a" (snuva) vanlig och fortsätt
genan underkroppens nakenhet, kunde också
de kalla och dragiga stegorna med sina kyslig-
-a golvdrag göra sitt till.

Ja goda
Regler funnos hur barn skulle uppföra sig
både hemma och borta, tyvärr blevo de
sällan åtlydda. Ett ordspråk säger också
att: Barn gör i by — som det är hemma
vant. Detta är sant. Att barn som
icke sätta de(hörsammade) hemma, göra
det icke heller borta på t.ex kalaset.

Var barn ej vant att tacka — eller säg
a tack för mat och hjälp hemma, så

12.

ACC. N:R M. 13499:13

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
13

bågrade det och så att ladda bort a, och för övrigt
J så-s-om (t.Wärtom) brukade de kivas och
klås med lyskonen hemma så stälde de sig
ovåsen å dro-gs (frivades) med de barn som
fanns på de var borta. I stället för mek-
ning brukade fadern ——— när han ville
vissa sig god mot sitt barn — säga: "kom hit
för jag skämma hur tjeng du är, och därmed
lyfte han barnet högt — ja så högt det
kjekt, om det var långt ifrån taket. I stället
sist sändes barnen runt kring i skål-tjenga,
bröder och exercerskamrater för att låta
dessa lyfta på barnet och bedömma dess
tyngd. Särskilt fadern var mycket stolt om
han hade fetta och tjenga barn — detta
berättade jag att han själv var stark som
kunnat stadkomma en sån tjock pojke
eller flicka — och sen kunde vår man se att

13.

ACC. N:R M. 13499: 14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

han kunde försörja dem med mat, dicket gjalla hade rätte (råd tell).

Förlund och hotelse: Du ska va tyst nås

dicket farli talar, om du inte tas å de hållan så fattna hon-g på hutet, om dei inte bocka de, ella nigar, nå' dei hälsa så' blir dei stygg i nyggen, di "fine" (välklädda) ska dei autid hälsa gramsat på' fattighjon å rot-a-tiggare å då inte så' noar' må'. De flesta barn vero blygga (de:tey-kändes) för främmande, rätt om oli'na hörs'-a (djerva och primodiga) hemma. Barnen vaxo i allmänhet mycket vädda för främlingar; de hörde ju dagligen att det skulle komma gubbar och ta den i sin sädi, t.ex den främlige väsrkedmakaren med sin långa kompmelsja/päse, med värktedar, eller juden, med lådan på.

ACC. N:R M. 13499:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
15

på byggen O.s.v. Att den egna fa-
miljens omedlemmar hälsa de på varandra
under denna tidsperiod förekom icke, således
skapp barnet lära sig detta. Ej gå bekläm-
var förbjudet, ty i så fall förde barnet sina lös.
äldras lin då starkja stälet (avgreenden) att bekvät-
ta sin egen kropp eller underkroppens könsdelar
var också strängt förbjudet likaså att fråga
något därom t.ex.: Vet-a (varför) de inte att
hera, å grabba, leka dana ut i skrevet?
Svaret blev: "ty skäms de." Äckla de så du ent.
-e kommer i skamvrån." Ja, att göra sådana
grimaser fick man ej. Många barn tycke
om att sätta en vass av sina kamrars i ansi-
ktena, gapa stort, rädda att tuppen, samtid.
i det med långfingrarna dra ner, nedre delen av
ögonlocken, detta blev dock regelig misshel, som
alltid väckte de mindre barnen, märkligt

15

ACC. N:R M. 13499:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Nog kunde de flesta barn just detta, i början
Nyårsdes barnen — som gjorde konststycken
med: att om vårdet "vrider" sig så blir det
sådan, andra och tredje gången blev laxan med
potatisen bättre då lät kälken så hås, emsefär
:" Nu är du så läjj å (ful) du kommen kan bli!
Ute tröste de bådan, detta de, nu komma trollen å
å tara de, för di tro att du å deras unge (unge).
Sjunga psalmer, eller leka begravning var
ytterst farligt, liksom göra anlånga blomland
i sin lilla kåt-gå (kål-gård) vid stuggavelu.
Just detta — som skedde på lek, betydde dödsfall
den som judde (gått) var Ondens barn.
Den som gjorde nio lig (skit i sängen
eller kläderna) skulle flyttas tio gris-stigar,
å den som inte lätte (lät) ons komma å leka
samma ser året, den drogs av deras ner i ån
eller också så de helt enkelt — barnet, vänt

ACC. N:R M. 13499:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

gjor då ogt(ast) när nor rev i knut, å slet nå
den lilla flyttantiga lussa-kammen, av mässing
där samtliga "tänder" redo åt höger, undra åt
vänster, men båt släppa lin sig, ty nas man
ej slin under "tortyren" så rev och slet kam-
men ändå varre(värre). Pela nåsan, var för-
bjudet men —— håckten(vickten) kan läna bi
(låta bli) nå nåsan är fren av "kråkebo" som
kliar å sticker — lin följa av det regsliga
snor-a-oren.(snore-riet) Hin nå hotades bar-
net att bli sårdeshadrat av de gamla häxkan
som bodde i Oxel-bärs-trä-et, bak lo-
gården; "Du si jru att ja tala sanneng, du ha
själv-å sett kråke-boet då-a/där, ljod av-
slutsvengen —— ja, barnet veinte om kråke-
-bo-et, och trodde på modern, därför kröp
det under sängen och pelade ren nåsan
där. Själva vecinte dock de barna att eng-a-

ACC. N:R M. 13499:18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

18

Va så gott som riva sig när det kliade. I den
s. k. Röven fick de ej heller riva sig, trots att
ett sådant var svårt när den små och nätta
masken blev hungrig. Att denna mask var
ytterst smittosam och lätt förflyttade sig
till andra barn, och ännu lätt återvände. Men
då var redlet (riktigt) skamligt att riva sig
där i — vad-ännen det vidrige gäss.

Barnet lärde sig därför att hemla (hem-
lighålla = dölja) sina svårigheter.

När barnet var med modern borta på
besök hände det helst hända sig i kemnus nöd-
het, så vara om någon tilltalade det, emte vissa
sig klen-klen (klenglig) utan ha-vat-å (hjärn)
för att hindra barnet att skada sig fick
det ej gå nära brunnen, ty då fann de
brunsgrytbon dra ner det lilla sig i den kalla
djupa brännen, famns en sjö ellersen å i

18

ACC. N:R M. 13499:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fick dr Lov akta se fö Bäckahästen = Näcken
som bodde på sjö-a-bottnen men leddes med
önskningen, a' ville locka barnen nes till sig
som sällskap, men som 7-8 åringar kände
di fes sej, genom att binda hanen, vara de
kastade ner en sten, så blev det ringar på
vannet, och sen tvenne Bäckahästen inte få sej
att anför dessa ringar. Bäst att låta va, ej å
te åen. Barnen varnades även för
Gud. Om du inte säger (hörsammer)
far och mor så blir Gud arg på dej, a' du kom-
mer aldri te Himlen, a' Gud blir lärren
(ledren) må (med = också) ja Gud kan låta årkon
(bleiten) slå ner å slå hål (ihjäl) dej. Ella
kan han låta dig sjunka ner i jorden, som
han gjorde må flickan som trampade på
brödet — Länk-a-na-me! Detta å sam-
ning för farmor kan den visan, som

ACC. N:R M. 13499:20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

20

som handla om detta. — Ja du hör-e nu att
då å samtiden men det kan ju präja
farmor. Obs. Oftast vädjade modern till
farmor eller någon som barnet trodde på.
Troll och vättar voro också de som kunde
straffa. Liksom sotaren denne med sitt blanka
svarta ansikte och sina vita ögonglobers vertade
skrädderingsfagande. Ja bara hans enkla verktyg
den kunda svarta kulan, det långa hop-a-
snodda repet och granneskeikan, var ju ovan-
liga för barnet länki-a-na-ne, så kenska
de tedde sig där de låg i gsåret utanför fatu-
stenen. Sotarn var aeltid illa anseedd,
åren vuxna kallenn folk va ke-a (tyckte illa)
de hönen (honom). Andra sotare än luffa-
re förekom ej, dessa voro i regel rikt kla
menniskor-vrak. Det obetydliga de för-
fjände användes till bränn-kein-g, mat tigg-

20

ACC. N:R M. 13499:21.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

21

de sig lieu, många sotare hade delirium tre-
mens och voro nära att skrämma vetet(vet-
tet)jären på Manfolken. Obs! Sotarn hade en-
dast obetydligt med arbete, ty mången kamelj fick
sotade själv sin skorsten = läät i de gamla
stora murarna. Åaen skrämdes barnen för
fantasidjur som t.ex. tjo-tjo-n. och kyrko-
grimmen m.fl. ja, barnet skrämdes
t.o.m för skaltaren, man sade bestämdt ej att
denne skulle skälla dem, men ——— han kun-
de gälla(=skrämma=hantera) dem, särskilt
för pojkarna var ju i så fall dessa skamligt.
Varg, räv och andra tjo-djur kunde dra
åt skogen med de olydiga barnen. ja de
hade själve sett hörken dra i väg må hans
å° små-träck, såsom kvicklingas och lamm,
så de nästa att(det) själv-e. Obs! De
flesta mödrer voro rätliga "skol-e-märte-

21.

ACC. N:R M. 13499:22.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

22

re i aū — samtidigt som de hotade med det eller det: Hänneisa tiu barnets eget uttande om det farliga: du ret aū (det) jy! Du kan jy själv-å reda på aū, eller du ret aū ja alri ljuger, eller fråga ma-a-mon (mormor) eller ænnan förtändig. Ljud och Låten

Ænsteing var förbyridneing likasom spel-a på Läpa-nd (någon slags joddleing som barn brukade ætadkamma.) Då lo:t (lät) det från modern: Å, du inte ketiä (Kerstin) hure, som Wegula, håcken ha lårt de aū (det)? Gör du om aū, få du alri gå må te Kô-han, nänn rel-otte, få si nå prästen hax mäne-haken på rej. Ja hade ella (annars) tänkt: aū du skall-a" fåett (följt) må, te rel-otte, men nu slepper ja gråmma på va ja ska klä på dej då, je du å jy nu på då sjätta (sista året) nå ja va så gammal, då fick ja arbeta å göra

22.

ACC. N:R M. 13499:24.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

24

I en stor syskonskara fanns alltid någon s. k. Illa-tie-spik (spion) som bar fram de andras felaktigheter till mor, eller kunnes ständföreträdare. Denne var oftast en Walker (vakten = enteligent) unge som noga gav akt på omgången, berättade för modern, och fick för lönnen en s. k. tilakt-smörgås. (någarlunda gott) som vanligtvis kunde (de andra).

Platsfördelning i kammet. Barnen sov alltid i samma rum som föräldrarna. Vissa ju delade säng, och oftast hade de båda emellan sig. Var syskon mår flockades kunde många som helst samman i samma säng. Annars kunde halvstora käll-sängar (10–12 år) ha ett par i sin gemensamma bädd. Könen hade därvid ingen betydelse, drängen — en sådan fanns, kunde ha en liten flicka hos sig i sängen, å flickan kunde ha en gräbb-unge hos sig; ja t. o. m. en 8–10 år-a herre, drängen

24

ACC. N:R M. 13499:25.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
25

däremot åbri nånn/å smågråbbånå. Ja då
förekom ju i entalia fau aü man och kuutbu
ej delade bådd (men detta ansågs av andra
som en tråkig händelse) då kvende mor ha aü
— två av barnen, och ja-a leika vå-åll, på
hår anjevna placereng gick det bra, kius barnen
åsete kin, och platsen ej sådkte, trot —— aü
de som dela de bådd alti[d] låga i fes-kroh.
= efter varandra = den enes rygg, och den andres ma-
g e låga efter varandra med den ålute vid stocken
(yttert). De minsta barnen åto oftast vid en
stol i modernu närket, modern gav alti[d]
kröket åt spådbarnet, vid bordet, sender det hon
själo åt, och kjöd då samtidigt den nästa min-
sta, en liten del av sin —— egen tugga ——.
De andra barnen vuxne alti[d] stående kring
bordet intaga den föda, de borde låtas aü
bli ödemjuka, och förstå aü de hade goda

25.

ACC. N:R M. 13499:26.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
26

föräldrar som skaffade mat åt dem och ej sände det att dem att tiga emot många föräldrar gjorde. Om det barn måtte stå hemma för det liten de var så små stora att de slabbade (spillde) mat på sig, ty det blev för högt emellan fatet och deras munn. I många hem saknades tallplatta så barnen måtte då därför.

Om det säger som hette gälla för god ordning och ström noggrannhet tvingade dem att stå därför att han själv måtte stå när maten inlogs. Ja, barnen fick höra sig fritt på tuggandet var som helst, mot bestämmor att de ej sår i mågen för de gamla.

I varje stuga — bland den befolkningen som här avses — fanns året runt en samtal inne i vardags-stugan, dessa måltiderna höra stora och regelbundna, vanlig dessa eller säkrare vanlig varpen-måltiderna i dessa, hade

ACC. N:R M. 13499:27.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

barnen en trevlig själv-ständig lekplats. Lekarna
så under slag-bordet (= klaffbord med skivor ån-
da ner till golvet,) dessa blev nu väggar, bordsben
an i skillerummet blev tak, här hade barnen den
trevligaste lekstuga de tvenne önska sig, och än
de livligaste barnen — de som ej låta sig gå
tvenne dagar med här. Vid andra lekar eller an
de blev tvungna hade de sina gömställen
under bäddmödrarna. Sina rogeföremål
(leksaker) hade de i bästa fall i en lådra-lås-å
äska, eller en dåt, hammad blecklucka —
denna var ju i sig själv en leksak ty an
de — tjuvet de brukade, slog med en ax-a
trä på denna, så sjöng-ra-de di: au
di slog på tersmus (trumma). Ibem-
slagdri var ana entresserade av, men
mödern hotade dem vid olydnad med
att förebrå det gamla ordspråket: au

27.

ACC. N:R M. 13499:28.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

28

den som inte ville lyda far och mor — han ska lyda trämmor å kalvskinn-g (= borde bli regementstrumslagare = gå med i krig vid späd ålder. Ja, en par hade nästan varje barn, ibland hände paren — "anna-vändes" och man knåtte (knöt) en semme (snöre) i ena leenet å strax blev det ett stass hö-å-ky-åkdon.

Klädedräkt. Övergången med klädnutleytet skedde avtomatiskt, så fort ett plagg blev utvuxet eller ej ansågs att båta längre — ersattes det med ett större, och i för den åldern lämplig modell. Kanske togs den utväxta kolten till underklänning, eller annat underplagg, många årade efter den något år äldre systern eller brodern ett och annat. Överplagget som knöttes mot kolten kallades av många med det gemensamma namnet för kåda (kåden) klänning

ACC. N:R M. 13499:29.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

29

men pojkenskift i vanliga fall byxor vid 3–4 år.
då sades också: "heranas byxor å trojor."

Obs.! (Ordet klänning har även benämning på manspersonens klädsel — en dräng hade t. ex en sademalsklänning m m. i förstår.)

Underplaggen betod av — just precis vad man hade råd till, endast i de förmögnares hemmen syddes direkt nya underkläder åt småbarn, man tog det vackraste man hade retande på, på 1880 talen och något tidigare ansågs det mycket fint med vita byxor, till flickor. Byxorna borde rädda några hemman bredare klänningen, vara tjockförsedda och väl rymliga. och två års flickas kunde få en liten kjol rynkstad, och fastsydd vid så livet lev med ärmen. Lite äldre ännu 6–7 åringa däremot en prinsessel-klänning. = skuren i 4–5 stycken, från axelsömmen lite al-

29

ACC. N:R M. 13499:30.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

svängd neråt samt förredd med en s.k. kappa
= rynkad eller veckad garnering. Bytorna
på flickan var endast en lyxartikel, och använ-
des endast tiss kyrka, kalas, och högtider i
hemmet. Berättarskan har särskilt lagt
märke tiss att de fattiga barn som fick gå
kvällsklädda tiss 6-7 års ålder, belägges
över sin klädsel, många språng och gånd
sig — särskilt pojkarna, när det kom ovänt
at förnämande. ja, orsaken tiss dess — med
kvällen så långt var olika. Om del berodde
helt på sparsamhets-skäl, andra hade ej
råd tiss annat, återigen andra en del barn
tröga med renligheten, och i så fall var
det bekvämast för modern att låta dem ha
kvällt, den kunde de sarva upp kvällen bok
om då själle (bygdskrift) när de ej gick att
skilja på tiss de behörde lösa bekörna.

30.

ACC. N:R M. 13499:31.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

31

Obs! Direkt tvåändelängan förekom ej under
denna tidsperiod — ännu på 1880 talet, ingen hade
då som nu 1955, tvåändelängan — inte heller
heller, utan när man ville vardags slet upp en mycket
gammal klädsle-bonnets, eller lin-garns-klänning.
Tej barnen såg man helst tygen som hållit (både
små kjolen (där smutsen ej blev så lätt synlig.)
Förkläde: s. k. ärma-förkläe - ett rakt klänningsformigt plagg, men utan ärmar, knäpptes i ryggen
och bestod av — demetisk, klänning såsom. Framåt
1890 talet började handelsmannen och skolmästarens
hustrus ej förkläde även tio pojkarna sin. 1 Vadstena
oftast som smedernas förstheim, med ett band
som togs om midjen, och höll upp bröstlappen, eller
i fin utefall hängslen från bröstlappen hade
hade knäpphål, och knäpptes i de knappar som där
fast sydda på linningen, — knäpptes i kors, och motsvarigheten på ryggen. Förkläde var en lyxartikel.

31

ACC. N:R M. 13499:32.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det s.k. hals-klä, både barn och vuxna, det var en fyrkantig sjal, samlagts i snibb, den na breddes ut något över rygg och skylla-bla-na (skulderbladen) men slöts tätt intill halsen och lades en eller skjortan. Naturligtvis påtogs halsklä-et, innan tröjan (blusen) eller pälsen, eventuellt barnets ytterklädning, påtogs. Barntröjan fanns och bestod oftast av en bård kransa som reynkats och fastsys vid en kraftigare kantkransa, i dubbelt med hals-vidden. En spets eller gång (något prydnads tvåpebband) som garnering. Begge könen kunde ha dessa, enligt dess pojken dar stor nog att ha lämna-byxor (fidibuxor) å tröja. Sen passade det ej pojkar, tänk vad stolta: när de slapp sjöng dar kraft.

Sjödbarns mössan — ja, den stänges ju med lealy-flädren. Däreftes togs vantsen en sjalen i snibb. Knöts under haken en knut, samt togs tillbaka ett stag runt halsen och knättes [knöts] å

ACC. N:R M. 13499:33.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

33

knutet i nacken. Varmt och skönt, omöjligt för barnet att tränga av sig, skyddade hjässa, öron och hals. I varm väderlek mår barnet utan mössa, flickorna hade aldrig något huvudplagg för än de började skolan —— utan lindfällig hus — i pojkarna tiggde sig mål vid 4-års ålder sig hos en rund rakskärmad o. k. skärm-a-mössa, kallad de ha "mäst så kutet ingan dess", så fanns oftast någon gammal hätta som heca kunnat få ha, tills det blev marknad, då brukade far eller mor köpa någon mössa därstäs marknadsgåvor åt dem.

De välbärgade bönderna lät ibland sockenskräddaren —— när denne sydde andra kläder, sy en s. k. klaffa-mössa, modell som kan 1955 år med slag, som kunde tränga av mot nacken, eller klaffar för öronen. För övrigt tog pojkarna vilda mössor som fanns i stugan och rogade sig med att "spöka ut" sig med

ACC. N:R M. 13499:34

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

t. ex. faderns pals-a-mörsa eller drängens exercis-mörsa (Obs.¹ Ana de som måntrade tiss ex-eciren köpte samtidigt med dessa en s.k. knecht-a-mörsa. Dessa fuende efter de på dagarnen på heden bli tiss både nytta och glädje för småpojkar. Han tiss pojkar förskom ej ens i "di rike hemmen." Först fick barnet — så fort det kapp syepen om dagarna, strumpor, hemstickade hårda stygn a allstrumpor vicka efter det det de blöts ner av urin, vilket sjävt torkat på benen blev stygn, så de nästan skrek när det tvängdes av på tvållarna, innan stoppning för natten skulle ske. Därefter blev det fårskinnsskor, svartgarvat, mjukt och lackaglatt, alltid krängmodell med läder-remmar som snördes. När barnet blev lite för sig, fick det kraftigare krängor att gå med den tråkiga

ACC. N:R M. 13499:35.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ar Mårseng = som sparmedel mot tånga-
nåbben — när barnet tråpk (tråpp) sönt
vänte fram å bakfånges på större stenar
eller flärades (lekte och rasade) ovårigt
(ej vårdat för klädernas del) Ett par tånger
fanns alltid på Lagen i de barnrika hem-
men och ärvdes liksom ett par sytles eller brodd
växte i dem. De första stiftemporna voro all-
tid dickadde: rätt å orangt = s.k. sWicklings
= 2 rätta 2 andra makor, dessa sattes uppe/av sen
Lgen skyrhet, när barnet lärt sig gå. Och sprung-
a litet fick det band iseydda i överkanten, dessa
svarade mot det band som ingick i det lilla
underlinet (= linstycket) som barnet gav på sig,
eller den gamla, men så kyrkliga, babytröjan
som det i stället hade, och dessa bann (band)
knöts i sidan. Vid 7—8 års åldern kunde
bägge könen ha stickade hasel-bann (bal-

ACC. N:R M. 13499:36.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ka kor virades nedom knät, där tröd också
strumpan. Dessa danske (södjurpnin) mellan
knä och fockbenet kallades också Nässel-barn-
na-stö-en. Skorna-de första sådana kunde
också heta av dickade sockar. Barnens skor
sydde av familjens skomakare. Dessa var
dock ke-a-lee (ledsna åt) dessa småskor, och
fram på 1890-talet syntes i Lantshandlarnas
butik-fak, sådana färdigsydde skor, hängan-
des, bland många andra nytto-varor!
Detta var nu synnerligen bekvämt att
kunna få tak (tag) i ett par småbarns sko
i kappet, t.ex. till Gymse-Mötet (årsma-
rimsmötet) eller vid en förestående klätt-lin-
slåtning, dit barn måste med tagas.
Ytterplagg var säregna även i de
lenaste hemmen, klädde barn-
dräkter till kyrkan e.t.c. en fjett-sjal bilden

ACC. N:R M. 13499:37

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

37

Lades i sneid och med snebben mot golvet
Lades de begge andra snibbarna i hors öra
bröstet och togs sid midjan bakat där den
knöts i 2 stora knutar (= dubbel-knut.) Detta
var ett synnerligen varmt och tillvält ledigt
ytterplagg, ysalens längsidor räckte nätan
ner till — Muddarna — på barnets
handleder, passade — vad storleken beträffar
till ena åldrar och till båda könen men mag
ville pojkarna helst slippa sjalen så fort
som möjligt, för att ej anses som småbarn
av event. spännande pojkar, som man rät-
-ade. Tänk lilla (annars) täckte varmt plagg
och — Gud i händen! (Offerlunden) så
varmt och skönt att sticka in g nåva-na
åmne sjalen på begge sidor! Då klapp
inn (man) nästel-tång. Barnet var
nu så gott som predat mot både kölld och

37.

ACC. N:R M. 13499:38.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

regn. Själen gav också — på dess sätt, en
stadgd åt barnets kropp. — Och annan
som hade råd därtill lät skräddaren sy
eller — sy av — en liten röd tio höstas-
na, för kyrkobruk, den och anna liten flick-
a fick också vid 4 — 6 års åldern en liten
kappa, av samma modell som de vuxnas,
själv fick upptecknaren av dessa redan vid
7 års åldern — trots fattigdom, en liten
sät kappa, av ljusgrått, mjukt tyg, med
kantning av svart sammet, samt stora
svarta glasknappar, samt fickor — den
na fina kappa var ärvnydd efter en finare
s. k. sammetskappa som tillhört en släkting
till mig, han tyckte väl att den lilla fadderlösa
flickan kunde få visa sig i en gammal kappa.
Färgen på barnkappor hade ingen betydelse
man slog t. ex. en i ör(indigo) i vämen av

ACC. N:R M. 13499:39.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Förr man hade, log klarkte enkan hyg-lieh/kelken
som helst, liv fo-der, och nös sammanhan den fick
t.d, sydde hon en klappa av det, med eller utan be-
sättning — kelken i så fall skulle helst av en
svart eller sprättlig, smal plyeh-kvalt.
Pojkar, fick klarkte en s.k. Ytter-tröja, annars had-
e man en äldre bröders tröja — det gick bra sam
ytterplagg, var ärmarna ovanpå långa kar-
lade(vek) man bara upp dem, hade pojken en
en lärarna — eller skärma-mössa var han bra
klädd i sina, liv smakkenen gående hyg-tor,
alltkeempor — grå eller hela — samt snör-
kängor med mer eller mindre lackerga
skaft. Kel vardags alltid träskor.
Håret. Pojkarna borde ha endast kemmas långt
hår, ingen bena, håret lick falla som det föll
sig. Modern var oftast frisör och med den
vässa sax som alltid kelvds till kemmakalken

ACC. N:R M. 13499:40.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

40

Var det omöjligt att klippningen ej medförde
hack efter hack, stackars barn, de såg Lössam-
a-[ledsamma]et i hutet.) Oftast fick pojken behåna
leta här så länge att han såg ännu värre ut.
I Lidhorna här kammades antingen med
skedgång (benig mot i håret) eller upprät-
kammat. Klöttes i vann, flätades så tidigt
som möjligt, först i en fläta vid varje öra, sen
endast en fläta i nacken. Om det flickor hade
håret löst, jämt med nacken — liksom de ut-
gamla gravlarna på 1870–1880 talen.

Hur länge mellan plaggens ombytta
är omöjligt att säga, detta var individuellt

Varannan söndag ansågs dock som en bra
sed, men tyvärr hade många ej så mycket
att byta med. Och i männas hus ytterst mycket
våra gamla tiders husmödrar hade det med
tvätt, ansatsad av tvättlugn, ursprungligt tvätt-

40

ACC. N:R M. 13499: 41.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

41

medel, obekvämma sängredskap e.t.c. Ja, ej sällan saknades dessa allen, därför fick det göra med anlegget som det kunde.

Klädernas snitt var rengefär det samma för de i denna uppst. avseedda samhällsgrupperna. Alla barn — av alla dessa "stånd" hade sina klänningsärmar glasera-de av torkat snor, efter ett dast några dagar. Vårdkar förekom ej, barnet hade ingen annan råd än att med klänningsärmen stryka bort slemmet vilket jämt trängde sig fram genom näsan. Den som hade mista en omgång kläder måste vara rycket aktsam om de bästa, därför bättes (lappades) och i bästa fall försvarades de bästa för helgdagsbruk, borta.

Föda och måltidsseder. Vanliga fall åto alla familjemedlemmarna samtidigt. Bordet togs vara ankvärt av föräldrarna men

ACC. NR M. 13499:42.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

42

Var oftast säuerympt. En 3–4 åring ansägs kunna
rede sig själv vid kommuns mottagande, barta
var det modern som serverade åt alla sina mår-
dvarande barn. Se vidare under rubrik platsfördel-
ning i hemmet vid bord 24 Ja, man log i en
del hem hänvisades smaken,
modern sökte alltid efter bästa förmåga dela upp
det lilla varlet så att det barn som åtnjöt den
fettaste flåsk-biten fick den, och — tvärtom.
Var den saeta vän som vid middagsbordet fick
alltid 2 — 4 åringen något av mellan-biten, den
blankte lien och med flädden, den ädlaste av barnen
fick sällskapan, sällanskuvud med mackabiten
var faderns. En liten — ej belästes mjölkstör
åt de minsta. Ja, i de välbärgade hem-
men sade barnen tack för maten och
man lärde dem läsa, tiga och från maten.
Där ordning rådde skedde allt i tur och

42.

ACC. N:R M. 13499:43.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ordning. Ägg ansågs som lämplig barnmat. Fåtskaliet ties mat var honungsgås, seraps-gås i brist på smörgås. Kaffet bör ej vara det blev mest kornkaffe, i brist på mjölk gav kornkaffe. Socker var barnens förtjus-ning men förekom sparsamt (läs här tid 24).

Hygien och sjukvård. Ingen bestämd regel. Vanligen tvättades barnet ties 5–6 års åldern, men även sedan såg modern ties att halsen och öronen blev tvättade, någon gång hela huvudet (ansiktet). När modern tvättade huvudet av en tvagg såpa, det ansågs bra mot löss, men ack ledsna gny de söndagsmorgnar då skulle och om barnet kunde med lite knyttan, händer och fötter i ansiktet, tvättade barnet själv.

Ingen tvättades i munnen. Landbor-ut. okänt begrepp. Mjölktänderna som

ACC. NR M. 13499:44.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

44

som lossnat hängde ofta lösa i vecken, och stodo i vägen för de nya tänder som kom i stället vilka därför ofta blev svårt stälda, mäste väx-a över varandra = barnet fick s.k. dubbel-tänder, vilket skämde deras = barnens utse-ende.

För att återgå till mat-ordningen så lydde "barnalagen": Åt! å låt maten täppa mannen." Sätt sig, till dess bön blir mätta, häng inte med armar-na på bordet, sparka inte med benen om-kring stolen mot maten. Gack inte därifrån maten är på —— huset, så folk si att (det) o.s.v. I enstaka fall åtlyddes detta en "herrskapsfru" härmades därför av hon sagt till sitt barn: "Du får inte lägga opp armarna på bordet som ett bonna-barn, men böndorna —— många bland dem äter mentan ens vecka vål hur ett

44

ACC. NR M. 13499: 45.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

45

barn borde beté sig vid bordet, dock var det stor skillnad — ofta olika i varje stuga.

Således berättas en läs-möts-historia från Torsås som ett varnande ex. Prästen på husförhöret fann att en 12—13 års pojke ej kände det vanliga i fråga om kristendom och frågade slutligen: "Du kan väl en bön utan tänk? Nej, stå-a-te hemm. Bönen fader vår? Nej. Om mat-bön då? Nej. Vad säger mor då när ni sätter er till bords? Vi äter inte de näe bo-ä. Var äter ni då? Vi äter i grytan i spisen.

Ja ha, men vad säger mor när ni ska börja måltiden? Hon sä-ä: "Smit de inte dem begyne!" Ja tyvärr var inte detta så sällsynt, och bör inte uppfattas som ett skämtsamt uttryck bland gamla läsmålskvinnor. Ett ordspråk

45.

ACC. N:R M. 13499:46.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

46

säges: sådan herre, sådan hund, men lika bra kan säges sådan moder, sådant barn.

I regel voro inte barnen så grälla (bortskämda) med god mat som år 1955, de hava bra lite godsaker med den mat de fått dock fanns det säker rätta på att såg sökte visa sin myndighet genom att tvinga barnet att äta den mat det avskydde, ofta var det dock inte allvarligt, men mer än en liten pojkstackare fick gå ifrån bordet därför att han ej ville äta möglig bröd. Ordet möglig bröd fanns endast i de burgna bondehemmen — den som var fattig hade ej gärna brödet så länge. Man sökte inbilla barn att de blev starka av de äldo möglig bröd, där äts det av småpojkarna lika de blev starka om munnen.

Brödet säkrades som kuvendtalen bland

ACC. N:R M. 13499:47.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

47

Bland au mat. Åt mået brö, ella få du
inga tjocka ben lydde en vanlig förmaning.
Att äita ha tjocka ben ansågs som en stort
skönhets-fel, ingen borde heller få lemna
en brödbit vid måltiden, ty den sista biten
kallades trevs-biten, den fick ej lemnas.
Andra påstod att om en brödbit lemnades,
så° sprang denne efter den, ropade deras
namn — alltså gick det ej för barnet
att föra vidare sen egen förmödda lit,
tills bror eller syster som fanns i närheten,
ty biten själv röjde brottslingen.
I Vånga såddna — säkert mycket
gamla sedelärande berättelser medde-
lades barnen. Obs! Brödet var ju på
1860—1870 talet oftast uppblandat med
kornmjöl hur beskt och torrt denna tid-
ens groda — och vid tröskningen talet

17

ACC. NR M. 13499:48.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

48

lengjorda säden tiv brödet var, kan ej vår
tids lengdom föreställa sig. att brödet alltid
mögl.de berodde på de oprbkliga dåggfatta
lärmana där det förvarades. Alla vet ju med-
-vetna om att färskt bröd var odeygat, därför
bakte den som — kunde, i så god tid att
brödet blev mögligt, eftersom det gamla brö-
-det måste åtas upp innan man fick börja på
det nya. Blev det bröd hårt, torrt och sönder
hela sommarna möjligt. Barn åto det oger-
na, men genom tron att det gav kraft, och
"talg i tennsarna" åts det av pojkarna
som trodde sig behöva styrka vid de årligen
återkommande slagsmålen på marknads-
dagarna inom häradet = en motsvarighet till
senare tiders sport. Om ett barn ha-
de mat-leda sökte många föräldrar bota
med otroliga mot-åtgärder. Blev barnet

ACC. N:R M. 13499:49.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

49

sjukt flegtrades det genast liu moderns bädd
åres hälterna, för att få — an ente leot, så
åtmeintone trört och reppmeentran. Moders-
famnen var aetid barnets häsaste tieflyktsort. När barnet fälpmkjut och slog sig
sökte de flesta mödrar i första hand skämte
bort detta genom att t. ex. Ocka-na-mej och
ack] trellade du kall, kom hit ska ja hjälp
opp dej; barnet kunde ente reppfatta de
humbrn i detta erbjudande — men att
bli ombedd att komma liu mor — och
därefter bli beklagad eller ompysslad
var ju det bästa barnet aeiste. Eller
sade någon: t. ex. modern: "Slog du dig
av stolen, pallen e.l.c. Ja, nä du slår
dig själv få du slå dig så bra (mycket)
du kan. Jen när barnet kom från liu
kamne blåtte han lite — med mennen

49

ACC. N:R M. 13499:50.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

på skadan och bedygade aŭ nu dar snedan
borta — bara du inte gör onn aŭ(dit) aut
svårt hos barnet botdde mor nällvorligt
barnet skulle tro och fita på deŭa
äckorliga, så blev aut bra. Mången bru-
kade också säga Oj-a-na-me! Va inte
Lårsen(ledsen) du, då-där gås onn(över)
tiers du ska gejta dig. Eller å du
ledsen på du leyta med me(mej:) det var
ju ett stor-artat erkjedande, sörjket om
modern var barnsjuk, eller ormhuggen å
satt med ett svullet vårkande ben e.t.c.
Man sökte i aut lära barnet frimodighet.
Vid isökade trångmål. I enstaka fall fanns
det mödrar som lärda sina 4-5 aringar aŭ
hata, genom aŭ t.ex. säga, tänk, aŭ den
illacke(elaka) pajen slog dig så damt
den stackas surleing, gack å slå hönen

ACC. N:R M. 13499 : 5/.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

57

(honom) igen så han känna (smaka) på ont
(ont) då gjor-e. Barnet lydde då oftast mod-
ren genom att misshandla den lilla pallen
och samtidigt få ut loppa för det het han fick
tio denne. En ordspråk fr. Torsås säger: "Fatten
å mönna — bara enn förtör å (så) bruka
dåm. Lek och leksaker Den i fam-
iljen som hade tid lekte gerna med barnen
dessa 2-6-7. åringar voro ju glada dåråt
och entreneradas särskilt av tropplija
rörelser. Att smi (smida) var en kär lek.
Barnet ställdes då framför mo-tämpen (mot-
parten) med sina uppsträckta handflator mot
denna, som nu slog samman sina egna
båda handflator så att det "small bra"
och omedelbart slog sin vänstra handflata
mot barnet högra, smälde så i hop bägge
sina — med hård smäll — och slog sin högra

51

ACC. N:R M. 13499:52.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

52

mot barnets, så fortsattes ovanbeskrivet tender där
att man räknade varje fullt slag. När barnet
blev i 7-8 års ålder hade det lärt sig att spri
kla bra samt den leken som hörde med den
d. v. s.: de slog då sina egna händer på precis
samma sätt som —mo-kämpen. Detta
var en trätande och på samma gång en tropps-
värmande lek —— i den kalla tiden.
Man räknade 1—2. o s v. tills någon miste
slaget, då måste ny match börjas på 1. 2. o s v.
Denna lek kunde fara —— som vanligt annars inte
var så lekfull, åstadkommas —— å gned-a-na
-ne! Va han smälde må sin handflator.
Obs! Barnet lärde sig seffrorna och någon
ordningsföljd på dem. Man hoppade inte
hage, men däremot kråka: sätta sig på huk
drog upp knäna högt samt hoppade fram-
åt, barnet härmade efter. Man lärde barnet

ACC. N:R M. 13499:53.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
53

att samtidigt göra olika rörelser med båda
sina händer. t.ex. sträcka med ena handen
och klappa med den andra. — Inte så
lätt som det låter. På tvrällen satt man i skym-
ningen vid det oeftersatta fönstret och såg
tankfullt på fruentimren och berättade om denne
underliga gubbe som bodde därcppe å som
va en stor-å slar-å, som säpz (dragit) om hvitlök
lama — ibland, så han glömde att tänna sing
lykta, på tismmarnes. ja på kemlen fanns
många a-a-ti-heter (arlig = egendomlig) men tänk!
nu hade mo-å — barnen ovetanes sparat
ljuset en lorong-å stänn, mean di satet
i skämme. Gamla dansar och lekar ord-
nade och föreslog barnen själva, när t.ex
någon av hen-na-stu-e-nas, lite större
barn — som ju va skecki-li-a (vänliga)
att gå ut-a, tänn-me ing. Allan en yngre

13

ACC. N:R M. 13499:54.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

54

slåtteng som hanke va soske-na-bra-an
(prisen) tier dem. Va denna 15-16 år, så blev
barnen som begtagna i henne, di mest tåda
gräbbå hänne jo an slass leka, gåtos, å ram-
sor. Hon släcde opp barnen i en liten ring fö
golvet, stog själv-å[ing i ring]en å sjong de: Tes
du gefta de så necka — Tes du gefta de så
necka. Å de ska leva å de ska dö, Å de
ska räfsa å köra hö, Nå då regna.
Det va så lätt att rikta, så vas och an blev
snart gift och fick gå in ringen och ha andra
necka och gefta sig. Hon lärde också
bort några nya grepp vid slagg bielder
som jo alla försåtet. Lampan flyttades
då, så att bjuret fåes på en anfäsad bjus
Gjuta t.ex spismuren eller en bjus tapet
Ställde sig nu med händerna forma de lie
olika figurer som gramt och enlitet

54.

ACC. N:R M. 13499 : 55.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
55

(underligt) återgavs genom skuggan. Det ideu-
lande får var det enklaste, det kunde alla barn
men hon aktade lite på händerna och stirar bara
det ser i förhuvudet, hon delade på å fingas
och fick fram ett gap samtidigt som hon
skrek: Bå-a — Bå-a. ja tänkt-a-na-me!
va hon kånne. Hon va mentka te å få
fram en gåbbe som spydde, å Gsau (Olga)
som sågade ved. En sjöng hon: På Skäg-
ga-lösa backa där bodde två höns, å hön-
nan hette Malen-g å tuppen hette Jöns.
Va då just tog hon en hasselrot, lade denna
under det av dem fingas sade: Men so larka-
de åt skogen, håckat trå ligg-å hong senne:
Då kunde åxen de mentka dasa med och puka
o ax nåten låg, var det rått gissat fick hämet
nåten, felgissat måste en av det andra för-sådet
lägga det. Detta blev en enkel lektion i

55.

ACC. N:R M. 13499:56.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
56

rätsmäng. Med en liten lät stycke trä som man lägt sig till av skräddaren när han var där och sydde kläder åt dig stod de vuxna kunde man rita gubbar, fem nudda skjärna och — råtter — dessa sista utfördes sender det man låtsades rita steglor men med endast det sista långa lite böjda strecket förvandlades det hela till en råtta (ty vår har upptecknaren just nu glömt experimentet). De här små uppräknade lekarna företogs mest ensamma.

Ute däremot var sprängmäng det förnämsta, ett rep hängde alltid, med en brädlapp som sittplats, i någon apel eller ett träd-för-a-träd (= där växte päron på trädet) ute i kallgården (kålgården) jämt hans en rep-sprenga på en lämplig gren. De största barnen skaffade sig en alenslång brädlapp som de lade på takstegens nedre

ACC. N:R M. 13499: 57.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

57

steg här sätt de sen och grengade. Större barn
tog grengbrädan (= en sätt bräda med 2 lockar
fanns vid de flesta hemmen) lade denna bräda över
"bocken" satt en på var ända och ropade till
varandra: "Tolåtare — Mask-åtare, att
efter sam — Mokämpen, som i höjden, eller
slog ner på jorden. Slå dallen, och säkna
kribo slå brännboll, slå trill-e
m fl lekar förekom. De större lärde de mind-
re, sällan sen efter hand fick reglan än när
någon av de äldre avstannades. Pojkar kunde
helst leka med endast pojkar. För att skeppa
kallas gräbbe-kere, tvärtom borde gräbben
ej leka med pojkar ty då kallades de hera-
gräbbar. De förre ansågs bli blödiga och
med tiden toffel-hjältar, de senare blev
starka-männa, lärde sig rätta, kasta
sten och slås. Man berättade ofta sagor

57.
56

ACC. N:R M. 13499:58.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

om tröll, vilka t.ex. gerna vilja ha menniskors
barn, hos sig i berget, där de själva hadde, Låt
den åla smyga och padda, som också om tröll sam-
gödde barnen, med sött-a mjölk, och nöt-a-blod
hos, slikt lade och åt upp dem. Om del "täckt-inga
te troll" sålde barnen till Hemdtjuven —
ja — t.o.m. te Frimurare — tänk-a-na-mä
så kemtd. Gladare sagor handlade om
mycket gamla tider, när Vår Herre och t.ex. Per
vandrade här på jorden. De flesta av dessa
voro igentligen ett slags sede-lärande be-
rättelse, verkligt begripliga för barnen.

Ramsor lärdes bort i mängd, oftast i samband
med en enkel kroppsrörelse. Man lade t.ex. bar-
nets arm över bordet. Rörde på tummens fösta
led, och sade: "där bo du, andra leden sade man
där bo ja, — fortsatte led efter led och sade
där bor smeden — mitt i leden — där bor

58.

ACC. N:R M. 13499:59.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

59

Knallen —— Men i stallen. Tjejerna och leka i gömma rengen, sy eller leka med doctor-Påskarnas lekar var att blåsa i äggpipa av kärn eller kalk. Skjuta med pilabössa gjord av en spåd tall-topp. Bösa och leka k kärt, leka prärt — slå på soffan med en förklädes/av hon på ryggen. som prärt-a-kappa). Tärnan hade några av de sagor eller lekar eller körelser som lektes varit utgivna i böcker, de hade alla mentlig t radition, och nog fanns det folk som kunde: både leka och berätta. Det bästa var att de flesta som åhörde eller själva deltog hade —trots mogen ålder, glädje av barnens sällskap.

Böcker eller planscher att se i fanns ej. Det skrevs i så fall vara något gammalt s. k. julkort. Men detta revs snart sönder, men en s. k. snuttre-bruss (en svarvad) rund

59.

ACC. N:R M. 13499:60,

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

60

Sigrid Svensdotter kunde dansa golvet rent i flera minuter och få hela familjen, t.o.m. fadern — att intressant följa med. Undervisning och nyttiga sysselsättningar. Man lyssnade till när de äldre läste i psalmboken, lärde sig att och annat vers. I många hem (men ej alla) lärdes barnen fruktan Gud. Man måste lyda honom, han begrep mer än vi själva vad som var nyttigt för oss. Bäst enligt att vilja så eller så, utan lemna allt i hans händer. Om Satan talades endast dennes och utan särskild benämning. På barnen lärdes till bönen Fader Vår samt böneverser. Aftonbön för barn var ej vanligt. Den första sysselsättningen var att lära sig så vanliga kunskap

60-
59.